

สมุนไพรในวรรณคดี...

ผกากรอง

วงศ์สติติย์ ฉั่วกุล

ภาควิชาเภสัชพฤกษศาสตร์

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

...มลิวลัย์พันระกำขึ้นแกมจาก
ได้สามวันกรรมพราภไปจากห้อง
จำปีเคียงโคกระยำผกากรอง
พี่ไคกเศร่าเฝ้าตรองกว่าสองปี

ขุนช้างขุนแผน
ประพันธ์โดย...สุนทรภู่

ชื่ออื่นๆ	เบ็งละมาศ สาบแรง (ภาคเหนือ) หล้าสาบแรง (ภาคเหนือ ภาคกลาง) ขะจาย ตาปู มะจาย (แม่ฮ่องสอน) คำชี้ไก่ (เชียงใหม่) ก้ามกุ้ง เบญจมาศป่า (ภาคกลาง) ชี้กา (ปราจีนบุรี) สามสิบ (จันทบุรี) ดอกไม้จีน (ตราด) ไม้จีน (ชุมพร) ยี่สุน (ตรัง)
ชื่ออังกฤษ	Cloth of gold, Hedge flower, Latana
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Lantana camara</i> L.
วงศ์	VERBENACEAE

ผกากรอง เป็นไม้พุ่มขนาดใหญ่ พบบ้างที่รือเลื้อย สูงได้ถึง 2 - 12 ม. ลำต้นเป็นแบบสี่เหลี่ยม ไร้นามหรือพบบ้างที่เป็นแบบหนามเกิดจากผิวโค้งลง ใบเดี่ยว เรียงตรงข้ามสลับตั้งฉาก คล้ายแผ่นหนัง รูปไข่ กว้าง 2 - 6 ซม. ยาว 3 - 10 ซม. โคนใบกลมถึงรูปรีกว้าง ปลายใบแหลม ขอบใบจักฟันเลื่อยแกมหยักมน ผิวใบด้านบนมีรอยย่นเล็กน้อย มีขนสากแกมขนแข็งเอน ผิวใบด้านล่างมีขนละเอียด มักมีโคนขนปุ่มตลอดเส้นใบเห็นเด่นชัด ดอกแบบช่อกระจุกแน่น ออกที่ซอกใบ เป็นแบบช่อเดี่ยว ขนาด 1 - 1.5 ซม. ก้านช่อดอกยาว 2 - 9 ซม. ใบประดับรูปแถบถึงรูปสามเหลี่ยมแคบ วงกลีบเลี้ยงเป็นเยื่อ แยกเป็นสองพูตื้น วงกลีบดอกสี่เหลี่ยม หม่น ส้ม หรือส้มแดง พบบ้างที่เป็นสีชมพู ม่วงอ่อนแกมชมพู หรือขาว มีคอหลอดดอกสี่เหลี่ยม กลีบดอกแบบรูปดอกเข็ม หลอดดอกตั้งหรือโค้งลงเล็กน้อย ยาว 8 - 10 ซม. ปากแตรกาง ดอกสมมาตรด้านข้างเล็กน้อย เป็นสี่พู เกสรเพศผู้ไร่ก้าน รังไข่คล้ายรูปขอบขนาน ผลเป็นแบบผลสด สีม่วงหรือดำ ฉ่ำน้ำเล็กน้อย

การกระจายพันธุ์ หมู่เกาะแคริบเบียน และประเทศไทยพบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงใต้ และภาคใต้

นิเวศวิทยา ป่าละมะหนาแน่น ขอบถนน พบที่ความสูงได้ถึง 1,450 ม.จากระดับน้ำทะเล

ระยะเวลาออกดอกและติดผล ออกดอกและติดผลตลอดทั้งปี

ประโยชน์ รากแก้ไข้หวัด แก้ปวดหัว แก้ปวดฟัน ใบแก้บวม แก้ผื่นคันที่เกิดจากความชื้น แก้หิด แก้ไข้ ขับเหงื่อ ดอกแก้ไข้ ขับเหงื่อ แก้อักเสบ ห้ามเลือด แก้วัณโรค แก้ปวดท้อง

หมายเหตุ

ใบและผลแก้ที่ยังไม่สุกของผกากรองมีพิษ โดยในคนมักได้รับพิษจากการรับประทานผลมากกว่าใบ ซึ่งหากรับประทานเข้าไปจะก่อให้เกิดอาการพิษ คือ อ่อนเพลีย กล้ามเนื้อทำงานไม่ประสานกัน มึนงง อาเจียน หายใจถี่แต่ซ่า ม่านตาขยาย ตัวเขียว ท้องเดิน หมดสติ และตายในที่สุด ส่วนในใบผกากรองพบสารพิษที่เป็น สารกลุ่มไตรเทอร์ปีน คือ lantadene A ซึ่งในสัตว์ที่กินใบผกากรองเข้าไป พบว่าจะทำให้เกิดอาการดีซ่าน ตัวเหลือง และอาการแพ้แสงแดดของผิวหนัง (photosensitization)

เอกสารอ้างอิง

Atkins S. VERBENACEAE. In: Santisuk T, Larsen K, eds. Flora of Thailand., Volume ten Part two. Bangkok: Diamond Printing Co. Ltd., 2010:258-63.

